

Privacy: Het vijgenblad van de autoritaire staat? Mijmeringen bij de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de informatiemaatschappij

Hooggeachte Vergadering,

Privacy lijkt niet van deze wereld te zijn. Kort na de schepping ging het grondig verkeerd met de persoonlijke levenssfeer van de mens.

Het was een mooie zomermiddag. Twee mensen waren gezellig in de tuin aan het genieten van de zon en de warme middagwind. Beiden leidden ze een rustig bestaan in volkomen evenwicht met de aard der dingen. De prachtige boom in het midden van de tuin stond in volle bloei. De boom, waarvan een vreemde aantrekkingskracht uitging, had diepgroene bladeren en droeg rijpe vruchten. Nochtans was het hun verboden de vruchten te plukken. Reeds een aantal keren was de boom in hun dromen verschenen. Er werd hun verteld dat de vruchten alle informatie in zich droegen omtrent het ontstaan en functioneren van de wereld. Ook al besepte de mens dat het eten van de vruchten een wrange bijmaak kon hebben, toch was hun aantrekkingskracht onweerstaanbaar. Zodoende besloot zij, met zijn hulp, dan toch maar enkele van de laaghangende vruchten te plukken. Deze smaakten overheerlijk en verslavend van bij de eerste beet.

Het eetfestijn had echter een vreemde bijwerking. De hele werkelijkheid verloor haar tijdloze vanzelfsprekendheid. Alles werd op een raadselachtige manier inzichtelijk en rationeel vatbaar. De zon, het licht, de warme middagwind, het gras en de bomen... alles werd kenbaar. Bovendien bemerkten ze hun naaktheid. Dit creëerde een doordringend gevoel van onbehagen. Daarom maakten ze lendenschorten van vijgenbladeren. Dit stelde hen enigszins gerust. Zo konden ze terug mekaars eigenheid verdragen. Daarenboven maakte de Schepper kleren van huiden en deed hun die aan.

De informatie die aan de wereld ontsloten werd verblindde de mens. Het verschaftte hem inzichten van het begin tot het einde der tijden. Daarom verdreef de Schepper de mens uit de tuin van Eden, en aan de oostkant ervan plaatste Hij een cherub en de vlam van het wentelende zwaard om de weg naar de boom te bewaken.

Het verhaal van de zondeval is een bijzonder rijke metafoor. Het is niet enkel een verhaal over het verloren Paradijs. Het is niet louter een verhaal over schuld en onschuld. Het alludeert tevens op het belang van onze persoonlijke levenssfeer.

Het maakt ons duidelijk dat de mens tot loutere informatie verwordt indien hij niet over de mogelijkheid beschikt om zich aan de indringende blik van de andere te onttrekken. Het is een beetje zoals met het kenbaar worden van de wetenschappelijke processen die de zachte middagwind, het gras en de bomen om ons heen lijken te verklaren. Ze ontdoen de werkelijkheid van hun paradijselijke magie. Een minimum aan privacy impliceert dus een grondvoorwaarde om eenieder in zijn eigenheid te erkennen.

Het verhaal van de zondeval wijst eveneens op de verpletterende verantwoordelijkheid voor het ontsluiten en het gebruiken van kennis. Van informatie. De kennis waarvan de mens zich meester maakt riskeert hem van zijn eigenheid te ontdoen en hem een goddelijke status te verlenen. Het ingrijpen van

de Schepper is dan ook resoluut. De mens wordt uit de tuin van Eden verjaagd. Daarmee werd de eerste privacywet gesteld.

Hooggeachte vergadering, in deze redevoering wens ik geen hoogmis te preken... Ik wens u vandaag te vertellen dat privacy een contextueel begrip is en dat altijd is geweest. Dat wat we als 'privaat' ervaren geen neutraal gegeven is maar een gevolg is van maatschappelijke normering. Ik wens u vandaag te vertellen dat privacy echter een noodzaak is, en erkenning als grondrecht vereist, nodig om onze democratische samenleving mogelijk te maken. Ik wens u vandaag te vertellen dat die privacy, zowel door onwetendheid als door gemakzucht van een soms te autoritaire staat aangetast wordt en dat privacy te pas en te onpas als schaamlapje, als vijgenblad wordt opgevoerd. Ik wens u vandaag te vertellen, en zal u trachten te overtuigen, dat minder bescherming van de privacy in onze informatiemaatschappij geen oplossing kan bieden.

De waarde die aan privacy wordt gehecht vervloeit doorheen de tijden. De persoonlijke levenssfeer kent historisch verschillende begripsinhouden en gedaanteveranderingen.

Een korte historische excursie.

De oude Grieken onderscheidden reeds de publieke sfeer, of de *polis*, van de private sfeer. De polis was het gebied waar de vrijheid en de rationaliteit heerste. Deze vrijheid werd verwezenlijkt in de open en rationele dialoog tussen gelijke burgers. De private sfeer werd geassocieerd met het huishouden, de intimiteit, de natuurlijke driften en behoeften zoals de voortplanting en voeding. De tweedeling tussen driftleven en rationaliteit viel dus samen met het privéleven en het openbare leven. Het politieke of publieke leven waarin elke vrije burger bijdroeg aan de belangen van de gemeenschap had een groter belang dan de private sfeer, die eerder een negatieve connotatie meekreeg.ⁱ

Een gelijkaardig onderscheid tussen een private en publieke sfeer kenmerkte ook de Romeinse samenleving. Het lag besloten in de *dominium* van de *pater familias* over zijn private sfeer en het *imperium* van de staat ten aanzien van de *res publica*. Net zoals bij de oude Grieken was de publieke sfeer de plaats van zelfverwezenlijking en persoonlijke vrijheid.

Tijdens de middeleeuwen krijgen we een heel ander beeld te zien. De feodale structuren die in die periode hoogtij vierden zorgden voor een interessante verdeling van de privésfeer en de publieke sfeer. De feodaliteit bracht een zekere versnippering van de publieke macht met zich mee. Elke vorst of leenheer wees zijn leenmannen aan die persoonlijke trouw zwoeren in geval van oorlog of andere omstandigheden die een openbare tussenkomst vereisten. De leenmannen die zich om de dis van de leenheer schaarden vormden bijna diens familie. Hun verhouding was dus als het ware privé. Toch incarneerde dezelfde verhouding een publieke machtsstructuur. De feodale machtsstructuren kenden aldus aan de handelingen van de leden van het hof zowel een privaat als een publiek statuut toe.ⁱⁱ

Met de renaissance en de verlichting kreeg het privéleven, zij het zeer traag, meer erkenning. Het is niet overdreven te stellen dat het humanistische gedachtegoed en de ontvoogdingsgedachte van de verlichtingsfilosofie grondig hebben bijgedragen tot onze huidige privacyopvatting. Evenals tot het belang dat we eraan hechten. De scheiding tussen individu en realiteit is absoluut in het cartesiaanse *cogito, ergo*

sum. Het impliceert een verabsolutering van de subjectiviteit. Deze veneratie van het kennende subject wordt gedupliceerd in de verlichte staats- en sociale theorieën.

Het respect voor het individu en diens vrijheid vormt bijvoorbeeld in Lockes Staatsfilosofieⁱⁱⁱ het begin en eindpunt voor de legitimatie van overheidsmacht. Overheidsop treden is enkel gelegitimeerd als dit bijdraagt tot de vrijheid van de burger. De overheid mag slechts interfereren om eventuele schade aan anderen te voorkomen.

Het is niet moeilijk om in te zien dat deze gedachtelijn de kiemen bevat van een bredere waardering van de persoonlijke levenssfeer. Privacy zal gauw opengerekend worden tot 'zelfbeschikking' en het nastreven van eigen geluk op de wijze die het individu zelf het meest zaligmakend acht. Deze gedachte is nog altijd actueel in ons huidige recht als recht van zelfbepaling.

Ondanks het feit dat de renaissance en de verlichting de kiemen in zich dragen van een grotere maatschappelijke erkenning van de persoonlijke levenssfeer, komt die erkenning er in de praktijk pas heel traag. Slechts een aantal aspecten van de privacy, zoals de onschendbaarheid van de woonst of het briefgeheim genoten tijdens de 18e eeuw juridische erkenning, bijvoorbeeld in de Amerikaanse *Bill of Rights*, of de *Franse Déclaration*. Er is hier echter nog geen sprake van een zelfstandig recht op privacy. Hierover straks meer.

Het verlangen naar erkenning van privacy zoals wij dit tot op vandaag kennen is niet enkel het gevolg van de verlichting. Een aantal auteurs wijzen erop dat deze tevens het gevolg is van een aantal sociogenetische processen, zoals het civilisatieproces, het verinnerlijgingsproces en het disciplineringsproces.

De eerder dierlijke sociale interactie-patronen die kenmerkend zijn voor de middeleeuwen worden doorheen de tijden geleidelijk aan bijgeschaafd. De Duitse socioloog Norbert Elias spreekt over het 'civilisatieproces'.^{iv} Elementaire en fysieke vormen van gedrag die oorspronkelijk ongeremd publiekelijk werden botgevierd worden gaandeweg genormeerd en verdrongen — en ik citeer — 'achter de coulissen van het maatschappelijk gebeuren'.^v Het vrijelijk urineren en het zich ontlasten op straat, in de gangen of zelfs in kerken dat in de middeleeuwen niet ongewoon was verdween geleidelijk aan uit het maatschappelijk beeld. Dergelijk sociaal gedrag wordt gedelocaliseerd naar afgezonderde cabines. In de culinaire context deed zich eveneens een gelijkaardige civilisatie voor. De fazanten en ander middeleeuws wild werden in afnemende mate van hun pluimage en ingewanden ontdaan onder het toezicht van de gasten, en werden weerom gedelocaliseerd naar een aparte ruimte. Een overtreding van deze groeiende gedragsnormen wordt toegedekt met schaamte en zelfdwang. De toenemende complexiteit van de maatschappij leidde ertoe dat bepaalde handelingen waarvan men zich onthield in de aanwezigheid van een maatschappelijk superieure, in toenemende mate werden onthouden ten aanzien van de maatschappelijk gelijke.^{vi}

Handelingen die schaamteverwekkend zijn worden dus naar de privacy verdrongen. Het gevolg hiervan is het ontstaan van een verlangen naar privacy.

Het civilisatieproces ging hand in hand met een toenemende verinnerlijking van het sociale leven.^{vii} Het psychische leven ging zich verrijken. Ook dit proces droeg bij tot een toenemend verlangen naar privacy. Het innerlijke leven werd intenser,

onder meer door een meer geraffineerde omgang aan het hofleven. Men trachtte in toenemende mate intriges met de rede en de list uit te vechten, in plaats van met de hakbijl, de goedendag, het zwaard en later hoogstaander technologisch materiaal. Men diende meer en meer een onderscheid te maken tussen wat men eigenlijk wou en wat men niet wou. Sociaal gedrag werd berekender en creëerde een verlangen naar een authentieke identiteitsbeleving.

Uiteraard onderwierp ook de religie de gelovige aan diepgaande introspectie. In de late middeleeuwen was het naleven van het gebod niet langer de enige voorwaarde om in de gunst van de Schepper te komen. De intentie moest van dezelfde orde zijn. De vrome mens werd geconfronteerd met de zondige ideeën van zijn diepere zelf, wat terug het verlangen naar privacy in de hand werkte. Een plaats voor compensatie en overgave aan de zonde. Een plaats voor tegoed doening aan een verboden vrucht.

Het inzicht in deze processen is cruciaal.

Het civilisatieproces en de toenemende introspectie tonen aan dat privacy niet zomaar een functie is van de vrije wil van het individu. Zij is veeleer het gevolg van complexe psycho-sociale mechanismes. Zij toont aan dat de grens tussen privésfeer en publieke sfeer ons wordt opgelegd.

Dit blijkt tevens uit het werk van Michel Foucault.

Foucault legde op eminente wijze de machtsmechanismen bloot waaraan het individu — tot op vandaag — onderworpen wordt en die ons denken en handelen 'disciplineren'. Foucault identificeerde de maatschappelijke machtsstructuren waaraan oorspronkelijk de armere klassen van de maatschappij werden onderworpen. Technieken van administratief toezicht gingen zich vanaf de 16de eeuw ontwikkelen waarbij de armere bevolking in toenemende mate werd geregistreerd, gecategoriseerd en aan paternalistische controle werd onderworpen. De functionarissen (pedagogen, ordehandhavers, gemeentepanners en anderen) die legitimiteit hadden om het leven van armen door te lichten noemt Foucault de 'pastorale macht'.^{viii}

Met de verlichting verschuift de macht naar het wetenschappelijk establishment. De moderne pastoors zijn de dokters, de sociale begeleiders, de pedagogen en psychologen die dankzij hun wetenschappelijke inzichten legitimiteit verwierven om het gedrag van het individu te diagnosticeren, te beoordelen en te normaliseren.

In een zich verdichtend sociaal maatschappelijk netwerk, werd sociaal gedrag in toenemende mate onderworpen aan sociale controle en disciplineren. Het begrip 'disciplineren' alludeert op de interiorisering van sociale normering door onderwerping aan maatschappelijke machtsstructuren. Een historisch toenemende vorm van maatschappelijke complexiteit — onder meer door de toenemende verstedelijking — vereist een grotere maatschappelijke orde. Dit resulteert in normaliserend en moraliserend gedrag waarbij vlijt, inzet, geduld, eerlijkheid, trouw, plichtsbewustheid, gehoorzaamheid, stiptheid, ... als idealen worden gecultiveerd.

Het is Foucaults inzicht dat de disciplineringsprocessen doorheen de tijden geleidelijk aan met de pastorale macht een verbond zijn aangegaan. Gedrag wordt gaandeweg gemodelleerd en genormaliseerd. Dit is bijvoorbeeld het geval in

scholen of gevangenissen waar verkeerd gedrag aan normaliserende sanctiemechanismen wordt onderworpen. Goed gedrag wordt op haast pavloviaanse wijze gepromoveerd met snoepjes voor de kinderen en trofeeën voor de helden. Foucault toonde aan dat dergelijke disciplinerende of normaliserende processen doorheen de geschiedenis geleidelijk aan door de overheid worden bevestigd en gejuridiseerd. Waardoor hun werking wordt bestendigd.

Hier vormt de persoonlijke levenssfeer het bastion tegen de onderwerping aan de 'pastorale macht'. Tegen bemoeienis van welzijnswerkers die waarschuwen tegen overdrijving, tegen psychologen en psychiaters die de regelmaat opleggen, tegen diëtisten die onze menu's gaan bepalen, tegen de tandartsen die het volmaakte gebit verkopen, en ga zo maar door. De geschetste normaliserings- en disciplineringsprocessen die vanaf de 16de eeuw opgang kenden, creëren dus eveneens een drang naar privacy.

U heeft het gemerkt. Privacy is geen neutraal gegeven. Privacy is het gevolg van sociale normering. De grens tussen de private en de publieke sfeer wordt op subtiele wijze bepaald door maatschappelijke machtsstructuren. Wat we graag naar de privé-sfeer verwijzen wordt ons vaak opgelegd. Privacy lijkt haast niet meer dan een functie van de macht of van het publiek belang.

Deze vaststelling roept op tot waakzaamheid. Het risico is niet denkbeeldig dat de juridische privacy-opvatting niets anders is dan juridisch gestolde machtsstructuren. Zodoende werkt privacy helemaal niet zo bevrijdend als oorspronkelijk gedacht en creëert zij een vals gevoel van geruststelling. Het zal erop aankomen om de persoonlijke levenssfeer juridisch juist te vatten. Maar hierover straks meer.

Tot daar een beknopt historisch overzicht van de scheidingslijn tussen de private en de publieke sfeer. Hoe wordt de persoonlijke levenssfeer vandaag juridisch gevat en beschermd?

'The right to be alone' was de definitie van Warren en Brandeis in hun gekende juridische bijdrage 'The Right to Privacy – The Implicit Made Explicit' die op 15 december 1890 werd gepubliceerd in de *Harvard Law Review*.^x

Maar is dit wat onder privacy dient te worden verstaan? Het recht om alleen te zijn?

U zult het met me eens zijn dat wat we als privacygevoelig ervaren veelal persoonlijk en contextueel is: '*three things I never lend – my oss, my wife and my name*' stelde Surtees Jorrocks.^x De drempel om uw huisdier, naam, of partner uit te lenen, is, neem ik aan, bij ieder van ons enigszins verschillend. Privacy is inderdaad contextueel.

Privacy heeft velerlei gezichten:

- De communicatieve privacy of het ongedwongen uitwisselen van informatie, gedachten, opinies en emoties met anderen. De vrije communicatie vormt een uitdrukking van het individu en behoort daardoor in beginsel tot het privé-leven.

- De territoriale privacy, of het vrijwaren van een beperkt territorium waarin het individu zich kan terugtrekken om zijn identiteit te ontplooiën en te handhaven. Respect voor de intimiteit en de onschendbaarheid van de woonst vormen hiervan een toepassing.

- De fysieke en psychische privacy: de vrijheid om te beschikken over onze fysieke of geestelijke gesteldheid, vormt een volgende variant. Vallen hier bijvoorbeeld onder: de vrijheid om zich niet te onderwerpen aan een medisch of psychologisch onderzoek.

- Ten slotte is er de informationele privacy of het recht op de bescherming van persoonsgegevens. Privacy wordt hier geconcipieerd in termen van controle die iemand heeft om bepaalde informatie al dan niet mee te delen aan een kleinere of grotere kring van personen.

In het juridische discours wordt het begrip 'privacy' eerder gebruikt als 'leidraad' en minder als een duidelijk afgepaald begrip. Ons rechtstelsel kent geen officiële of wettelijke definitie van 'privacy'.

Een juridische definitie is niet gewenst. Dit zou haar vrijheidsbevorderend potentieel ondermijnen. Ik verklaar me nader.

De bescherming van de privacy kan mijns inziens geen doel op zich zijn. Mocht dit het geval zijn dan zouden we, Foucaults waarschuwing indachtig, tot op zekere hoogte maatschappelijke machtsstructuren in het recht betonen en bestendigen. Immers, wat we als privé beschouwen wordt in belangrijke mate opgelegd.

De bescherming van de persoonlijke levenssfeer moet een verder liggend doel dienen. Zij beoogt het recht op zelfbeschikking of de persoonlijke autonomie van de burger te vrijwaren en deze af te wegen met andere vrijheden en belangen. Hier verwijst autonomie naar de mogelijkheid om relaties aan te knopen met anderen, naar de mogelijkheid om een levensproject uit te bouwen. Om te streven naar authenticiteit. Privacy moet emanciperen. Zij moet ontvoogden.

De bescherming van de persoonlijke levenssfeer is dan ook een grondvoorwaarde voor een pluralistische maatschappij. Privacy alludeert paradoxaal genoeg veel meer op betrokkenheid in het maatschappelijk gebeuren dan op afzondering. Het beschermen van de persoonlijke levenssfeer is dan ook een basisvoorwaarde voor een moderne democratie. Een democratie veronderstelt verscheidenheid zonder discriminatie, veelheid van stemmen en ideeën, kortom respect voor eenieders.^{xi}

Het is bijgevolg niet wenselijk om het recht op de persoonlijke levenssfeer af te palen, te definiëren en te herleiden tot een juridisch afdwingbare aanspraak of een subjectief recht. Dit zou een potentieel vrijheidsbeperkende uitwerking hebben. De persoonlijke levenssfeer wordt dan onderworpen aan de paternalistische en autoritaire reflexen van de overheid. Bovendien dreigen dan ook de beperkte privacyopvattingen die het gevolg zijn van maatschappelijk onderhuidse disciplineren in het recht vereeuwigd te worden. Tevens valt het moeilijk in te zien hoe men in alle onnoemelijk verschillende maatschappelijke contexten de persoonlijke levenssfeer duidelijk kan afbakenen. Dit zou bijna een volledige beschrijving van de werkelijkheid vergen en een analyse van alle mogelijke sociale interacties.

Nee! Het recht op de persoonlijke levenssfeer moet als vrijheid worden gedacht en geklasseerd. Ik ontken niet dat bepaalde aspecten van de privacy niet kunnen worden gedefinieerd, zoals het geheim van briefwisseling, het geheim van communicatie en de onschendbaarheid van de woonst. Het recht op een persoonlijke levenssfeer houdt echter veel meer in en moet gezien worden als een open recht tot zelfbepaling en maatschappelijke inclusie.^{xii} Het is geen toeval dat de Franse Privacycommissie de '*Commission Nationale Informatique et Libertés*' als naam heeft...

Het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer als zelfbepaling geldt zowel in horizontale als in verticale relaties. Mocht dit niet het geval zijn, dan zou haar vrijheidsbevorderend potentieel onmogelijk zijn. Het is essentieel dat het recht op zelfbepaling kan worden afgedwongen zowel tegenover de medeburger als tegenover de overheid. Inhoudelijk wordt het recht op respect voor de persoon en diens autonomie als fundamenteel gedacht in onze rechtsorde waardoor het typisch wordt ondergebracht onder de fundamentele rechten en vrijheden. Een recht met grondrechtelijke status.

Ik vat samen: De persoonlijke levenssfeer vormt niet zozeer een doel op zich maar dient een verderliggend doel, met name persoonlijke zelfrealisatie. Ze dient opgevat te worden als een vrijheid zodat zij haar emancipatorisch en democratisch ideaal kan verwezenlijken.

Aan een vijgenblad hebben we niet genoeg om ons tegen de objectiverende blik van de andere te beschermen. Een dikke 'frak' is vereist.

Maar hoe zit het in de praktijk? Wordt de persoonlijke levenssfeer in de praktijk afdoende beschermd? Gunt het recht de privacy haar emancipatorische functie? Laten we onze analyse toetsen aan de praktijk.

De persoonlijke levenssfeer wordt beschermd door een ruime batterij aan regelgeving die grondrechtelijke status heeft, en die de meesten onder u bekend is.

Men leze het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (Art. 17 BUPO), de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (Art. 12), en het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (Art. 8 EVRM). Het Artikel 8 van het EVRM wordt zelfs directe werking toegekend en is van openbare orde. Ingevolge de leer van de positieve verplichtingen heeft de overheid voorts de plicht ervoor te zorgen dat de verdragsbepalingen niet alleen gerespecteerd worden in verticale relaties maar ook in horizontale relaties.^{xiii}

Sinds de inwerkingtreding van de gecoördineerde grondwet van 17 februari 1994 is het recht op eerbiediging van het privéleven ook ingeschreven in onze Grondwet. Een inbreuk op het privéleven vereist altijd een tussenkomst van de formele wetgever. In alle gevallen waar de persoonlijke levenssfeer wordt beknot dienen passende waarborgen te worden voorzien — en ik benadruk — bij *formele* wet.

Daarnaast heeft zich een volledig *corpus* van wetgeving ontwikkeld teneinde de persoonlijke levenssfeer naar aanleiding van de verwerking van persoonsgegevens

van adequate bescherming te voorzien. De Belgische gegevensbeschermingswet van 8 december 1992 onderschrijft, in navolging van de internationale regelgeving ter zake, het principe van de zogenaamde 'informatie zelfbeschikking': De burger wordt een principieel controlerecht aangereikt inzake de verwerking van diens persoonsgegevens.

En hier stopt het niet. Het recht op gegevensbescherming is zich ook langzaam aan het ontpoppen tot een zelfstandig recht met grondrechtelijke status. Getuige hiervan bijvoorbeeld het artikel 8 van het Charter van de Grondrechten van de Europese Unie. Dit artikel vereist de toestemming dan wel een andere wettelijke grondslag om persoonsgegevens te verwerken, het erkent een recht op toegang tot gegevensverwerkingen en verbetering, en vereist het toeziende oog van een autonome toezichthoudende en gespecialiseerde autoriteit.^{xiv}

U merkt het. De lijst met maatregelen die werden genomen om de persoonlijke levenssfeer te vrijwaren is indrukwekkend. We stellen vast dat een basis voor een effectieve en diepgaande bescherming van de persoonlijke levenssfeer in het recht besloten ligt.

Dit is geen overbodige luxe. De informatie-maatschappij draagt bijzondere en reële gevaren in zich voor de persoonlijke levenssfeer. Ik sta hier even bij stil.

De intrede en de verdere voortschrijding van de informatietechnologieën maken komaf met de sociaal-pacifistische functie van de vergetelheid. Deze wordt verdrongen door de agressief autoritaire functie van het accurate brein van de supercomputer.

Jacques Ellul wijst in zijn magistraal werk, *Le Bluff Technologique*, op de ambivalentie van de technologie.^{xv} Volgens Ellul dient de technologische vooruitgang de mensheid helemaal niet – ze dient enkel haar eigen koloniserende voortschrijding. Al zou ik het zo sterk niet willen stellen als Ellul, toch is ook informatietechnologie niet vreemd aan enige ambivalentie. Haar niet te ontkennen maatschappelijke voordelen, gaan gepaard met niet te miskennen risico's voor de persoonlijke levenssfeer en onze vrijheden.

De bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de erkenning ervan als grondrecht lijken me in een digitale context dan ook essentieel. Ik specificeer: net zoals de architectuur van een woning allesbepalend is voor de graad van privacy is het niet anders in de wereld van computers en netwerken. Alle handelingen en communicaties, naar welke elektronische winkel u geweest bent, welke boeken u gekocht heeft, welke uw reisbestemmingen zijn, uw zoektocht naar een geneesmiddel, staan gegrift in het digitaal geheugen van het internet en kunnen op een later ogenblik worden geraadpleegd. De architectuur van de hedendaagse informatietechnologie en informatienetwerken leidt tot een toename van wat kan worden waargenomen en bijgehouden.^{xvi}

Een ander risico is dat informatietechnologie de reductie van het individu in de hand werkt. Perceptie vertekent de werkelijkheid. De wijze waarop we iemand

percipiëren werkt reducerend. Het is niet anders bij perceptie aan de hand van beelden of persoonsgegevens.

Ene zekere Peter Lewis verwoordde het als volgt in de *New York Times*:

'Bewakingscamera's volgden de aantrekkelijke blonde dame door de lobby van het midtown Manhattan hotel, hielden een glazen oog op haar toen ze met de lift de 23de verdieping opging evenals vanop het uiteinde van de hal toen ze op m'n deur klopte. [...] De camera's zagen ons later vertrekken op weg voor het avondmaal en naar een theatervoorstelling — een man van Texas, van middelbare leeftijd en gehuwd, met zijn arm rond een mooie vrouw van East Village, jong genoeg om zijn dochter te zijn.'

'As a matter of fact', schrijft Lewis, *'she is my daughter'*.^{xvii}

Het beeld dat men van iemand heeft, aan de hand van videobeelden zoals in het voorbeeld, dan wel op grond van persoonsgegevens is nooit ten volle representatief. Het is dan ook evident dat beslissingen genomen op grond van dergelijke informatie een belangrijke impact kunnen hebben op de vrijheden van het individu. De verstrooide wordt aangezien als incompetent of als wanbetaler, de stouterik als pervert.

Een bijkomend risico vloeit voort uit de grenzeloze mogelijkheden om informatiebestanden te koppelen. Dit laat toe om gedetailleerde persoonsprofielen aan te leggen aan de hand waarvan betrokkenen worden gecategoriseerd en gereduceerd. Dergelijke profielen worden niet voor niets door sommige wetgevers gekwalificeerd als 'gevoelige persoonsgegevens' waarvoor een bijzondere wettelijke grondslag is vereist. Dit is bijvoorbeeld het geval in de Zwitserse gegevensbeschermingswet.

Tenslotte is het risico niet denkbeeldig dat de informatietechnologie direct gaat raken aan de fysieke privacy. Het is mijn volstrekte overtuiging dat de huidige informatietechnologie zich nog maar in een embryonaal stadium bevindt. Weldra zal bijvoorbeeld het gebruik van RFID-chips (Radio Frequency IDentification Chips) in voedingsmiddelen, kledij, en ja ... misschien zelfs in mensen een normaliteit zijn. RFID's laten toe objecten en personen uniek te identificeren in ruimte en tijd. Het doen en laten van consumenten en burgers wordt door deze technologie nog beter traceerbaar. Dat ik niet hallucineer wanneer ik het heb over de mogelijke inplanting van RFID-chips in mensen blijkt uit het feit dat in de Verenigde Staten de wetgevers van *North Dakota* en *Wisconsin* reeds hebben moeten ingrijpen tegen het inplanten van zulke chips in werknemers.^{xviii}

U heeft het gemerkt. Met het toenemend gebruik van de informatietechnologie verkeren we als het ware in een blijvende staat van openbaarheid gezien ons handelen meer en meer wordt gedigitaliseerd en gememoriseerd. We treden onbewust in de openbaarheid. De niet te stuiten groei van de informatietechnologie vormt dus een bijkomende factor die de nood aan de erkenning van de persoonlijke levenssfeer als grondrecht noodzaakt.^{xix}

Het is dan ook goed dat we kunnen terugvallen op de ruime beschermingsmaatregelen die door de overheid worden geboden.

Nochtans stel ik een ongewenste tendens vast. Ondanks het ruime arsenaal aan beschermingsmaatregelen zijn er tekens aan de wand dat een soms te autoritaire staat de persoonlijke levenssfeer ondermijnt.

De vruchten van de boom der kennis oefenen een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op onze nationale en Europese overheden. Onze overheden lijken zich aan deze verleiding over te geven.

De redenen hiervoor zijn meervoudig en complex. De belangrijkste zijn mijns inziens het verabsoluteren van de openbare veiligheid en het streven naar een blinde overheidsefficiëntie.

De verabsolutering van de openbare veiligheid werd ingezet door de golf van terroristische aanslagen in New York, Madrid en Londen. Heel wat maatregelen die kort daarop op internationaal, Europees en op nationaal vlak werden (en nog altijd worden) genomen staan haaks op de persoonlijke levenssfeer.

Het belang van de openbare veiligheid is essentieel. Dat hoeft geen betoog. Toch mag men verwachten dat moderne democratieën een voorzichtige afweging maken van de genomen maatregelen met de burgerlijke vrijheden. Dat de genomen maatregelen proportioneel zijn met de vooropgestelde doelstellingen. Hier gaat het grondig fout.

Het dossier van de doorgifte van vlieggegevens (de zogenaamde PNR-gegevens of 'Passenger Name Record') aan de Amerikaanse veiligheidsdiensten, dat u zeker ter ore is gekomen, is hier het sprekende bewijs van. Een hele reeks persoonsgegevens, met inbegrip van gevoelige gegevens zoals medische informatie en eetgewoonten (waaruit de religie kan worden afgeleid) moeten door de vliegtuigmaatschappijen ter beschikking worden gesteld van de *US Department of Homeland Security* op straffe van zware boetes of verlies van hun landingsrechten.

Het gebruik van de persoonsgegevens door de Amerikaanse autoriteiten mist elke transparantie. Het blijft onduidelijk welke instanties uiteindelijk gebruik kunnen maken van de informatie en onder welke omstandigheden. De noodzaak van de overdracht van passagiersgegevens werd evenmin onomstotelijk bewezen. De twijfelachtige wijze waarop de terroristenlijsten worden samengesteld en het gebrek aan een effectieve mogelijkheid om de schrapping te bekomen zijn bovendien radicaal vrijheidsbedreigend. In de *Washington Post* van 7 september laatstleden gaf een woordvoerder van de Amerikaanse overheid volmondig toe dat: *'de lijst van gekende of verdachte terroristen van de overheid [...] fouten en inconsistenties [blijft] bevatten die er kunnen toe leiden dat terroristen niet gevat worden of dat onschuldige mensen worden aangehouden door de Amerikaanse autoriteiten.'*^{xx}

De Europese overheden zijn bezweken onder de Amerikaanse druk om passagiersgegevens ter beschikking te stellen. Een nieuw recent akkoord van deze zomer biedt substantieel minder bescherming dan het oorspronkelijke akkoord dat door het Europees Hof van Justitie vorig jaar in mei werd vernietigd.^{xxi} Het aantal gegevenscategorieën dat kan worden overgemaakt neemt toe, de gegevenscategorieën worden vager, het gebruik van gevoelige gegevens door de Amerikaanse autoriteiten wordt toegelaten zonder enige bijzondere garanties; waar

gegevens voorheen slechts zeven jaar mochten worden bijgehouden werd de periode verlengd tot vijftien jaar (en in sommige gevallen langer)... Dit zijn slechts enkele voorbeelden.

In een recente opinie van augustus dit jaar verbergt de Europese Privacy-autoriteit haar verbittering en frustratie niet. De autoriteit werd door de Europese overheden immers nooit geraadpleegd bij de uitwerking van het akkoord...^{xxii}

Het gaat dus niet op om met een vermanend vingertje naar de Amerikanen te wijzen. Ondertussen werkt Europa bovendien aan een eigen gelijkaardig PNR-initiatief. In een recente opinie wijst dezelfde Europese Privacy-autoriteit erop dat geen enkele informatie ter beschikking werd gesteld waaruit zou blijken dat een Europese passagiersgegevens-maatregel noodzakelijk en proportioneel zou zijn ter preventie van het terrorisme en daaraan gerelateerde misdrijven. De Privacy-autoriteiten worden voor voldongen feiten geplaatst.

De soms acute staat van het grondrechtelijk Alzheimer-syndroom waaraan de Europese en nationale overheden lijken te lijden blijkt ook uit de besprekingen van het Kaderbesluit inzake de verwerking van persoonsgegevens in de context van de politionele en justitiële samenwerking in strafzaken.^{xxiii} Bedoeling van dit besluit is om passende privacywaarborgen te voorzien in de derde pijler van de Europese Unie.

De tekst van het ontwerpbesluit lijkt wel de schending van de persoonlijke levenssfeer te willen legitimeren: Gevoelige gegevens zoals religie, ras of etniciteit worden op generlei wijze beschermd. Dit is een *novum* in de gegevensbeschermingsleer. Het besluit voorziet in quasi onbepaalde mogelijkheden om gerechtelijke informatie door te geven aan administratieve overheden en private actoren, in de plaats van deze voor te behouden aan politie en justitie. Ook wordt de doorgifte van gegevens aan derde landen geliberaliseerd zonder bijkomende beschermingswaarborgen. Dit zijn slechts enkele voorbeelden uit een ellenlange lijst van tekortkomingen.

De vele waarschuwingen van de Europese Toezichtshouder op de Persoonlijk Levenssfeer ten spijt verwatert de tekst van het kaderbesluit op pijnlijke wijze.

Daarnaast kan een tendens worden vastgesteld waarbij de overheid als het ware de verzameling van informatie gaat 'outsourcen' aan de private sector. Transactiegegevens die worden bijgehouden door de private sector worden omgetoverd tot een rijke bron van informatie voor de overheid. Dit is bijvoorbeeld het geval in de telecommunicatiesector. Verkeersgegevens — zoals telefoonnummers, naam en adressen van abonnees, het IP-adres, enzovoort — moeten ingevolge een recente Europese Richtlijn tot twee jaar worden bijgehouden. Een periode die door de Lidstaten kan worden verlengd in bijzondere omstandigheden. In de praktijk is het echter nooit hardgemaakt dat de retentie van verkeersgegevens op dergelijk grote schaal effectief heeft bijgedragen tot de openbare veiligheid.

Een proportionele maatregel? Ik stel de vraag.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden. De probleemlijst is lang en de tijd ontbreekt me hier om in te gaan op de wijze van samenstelling van de terrorismelijsten, het SWIFT-verhaal, de lacunes in de bescherming van persoonsgegevens onder het

Akkoord inzake samenwerking tussen Europol en de Verenigde Staten, de sluipende doeluitbreiding van het *Schengen Information System*, enzovoort.

Een aantal initiatieven in België wijzen op een gelijkaardige tendens. Ook hier is de voorzichtige afweging tussen de openbare veiligheid en de persoonlijke levenssfeer eerder illusoir te noemen.^{xxiv}

In een nieuw voorontwerp van wet wordt Staatsveiligheid leuk met een aantal handige bijkomende specifieke en bijzondere onderzoeksmethodes bedacht. Voorbeelden zijn het identificeren van een dienst van elektronische communicatie, opsporing van oproepgegevens of het kennisnemen van de identificatiegegevens van de afzender of de geadresseerde van post of van de titularis van een postbus. Waar in de context van het politieel onderzoek het strafprocesrecht dergelijke onderzoeksbevoegdheden onderwerpt aan de beslissing van hetzij het Openbaar Ministerie of de Onderzoeksrechter, zou dit voor wat betreft de Inlichtingendiensten gebeuren op eenvoudige beslissing van het 'diensthooft'. Deze beslissingen zouden dan achteraf op maandelijkse basis worden gerapporteerd aan een Controlecommissie bestaande uit drie magistraten.

De vraag rijst of maatregelen die een dergelijke verregaande inbreuk op de privacy uitmaken niet overgelaten dienen te worden aan de rechterlijke macht. Zijn we bereid toe te geven aan het organiseren van een staat van voortdurende bewaking? Ik laat het aan u over deze vragen te beantwoorden.

Een eerste factor die het recht op de persoonlijke levenssfeer onder druk zet is dus het opblazen van de openbare veiligheid.

Een tweede factor die de persoonlijke levenssfeer erodeert is het te eenzijdig voorstellen van de overheidsefficiëntie.

De initiatieven die onze overheid heeft genomen inzake de uitbouw van de e-governmentarchitectuur vormen hiervan een uitstekend voorbeeld. Deze architectuur bestaat erin de overheid te machtigen persoonsgegevens die in verschillende databanken opgeslagen liggen met mekaar te verbinden. Het probleem in België is dat er geen strikte functionele scheiding van de administraties werd doorgevoerd met betrekking tot het uitwisselen van persoonsgegevens.

Dit komt omdat de overheid heeft geopteerd voor het gebruik van een algemeen (of universeel) persoonlijk identificatienummer. Een dergelijk identificatienummer kan voor verschillende administratieve en private doeleinden worden aangewend. Het nummer laat toe persoonsgegevens gestockeerd in verschillende databanken uit verschillende administraties, alsmede private databanken met mekaar te verbinden. Het Rijksregisternummer vormt een dergelijk algemeen identificatienummer. Het Identificatienummer van de Sociale Zekerheid en het Fiscaal Identificatienummer worden voorgesteld als specifieke nummers, die enkel binnen de sociale zekerheid of fiscale administraties kunnen worden gebruikt. In de praktijk echter hebben ook deze identificatoren een universeel karakter gezien ze werden gelijkgeschakeld aan het Rijksregisternummer.

De logische gevolgtrekking van deze gelijkschakeling is voor de hand liggend: de interconnectie van bestanden wordt geïnstitutionaliseerd.

De risico's voor de persoonlijke levenssfeer door toenemende interconnectie zijn evident. Een hogere graad van profilering wordt in de hand gewerkt gezien persoonsgegevens van verschillende aard met mekaar kunnen worden verbonden in een virtueel eindloos netwerk van databanken, voor een steeds langere lijst van doeleinden. De Privacycommissie heeft verschillende keren de risico's van een algemene identificator aan de kaak gesteld.^{xxv} Echter zonder enige toegeving van de administratie.

Nochtans is het gebruik van universele identificatoren niet toegestaan in de ons omringende landen precies omwille van hun privacy-onvriendelijk karakter. In Duitsland zijn ze zelfs bij Grondwet verboden.

Ik wil niet ontkennen dat administratieve vereenvoudiging belangrijk en noodzakelijk is. Integendeel. Doch het minste wat men mag verwachten is dat in een democratie maatschappelijke beslissingen met een dergelijke impact op de persoonlijke levenssfeer onderworpen worden aan het Parlementair debat. In tegenstelling tot onze buurlanden, waar men om principiële redenen niet voor een algemeen identificatienummer kiest, werd dit debat in België nooit in het Parlement gevoerd.^{xxvi}

In naam van de overheidsefficiëntie vloeit de informatie rijkelijk. De *'free flow of information'* is onstuitbaar en multi-directioneel: informatie stroomt rijkelijk (i) binnen de publieke sector (ik verwijs naar de initiatieven inzake e-government); (ii) van de private sector naar de publieke sector (ik verwijs naar de voorbeelden inzake terrorismebestrijding waar naast het organiseren van een permanente staat van bewaking de private sector tot 'agent' voor gegevensinzameling van de overheid wordt 'gepromoveerd'); en (iii) van de publieke sector naar de private sector.

Voorbeelden van een dergelijke terbeschikkingstelling van persoonsgegevens vinden we bijvoorbeeld terug op het niveau van de Kruispuntbank van Ondernemingen, en van de Dienst Inschrijving van Voertuigen waar persoonsinformatie ter beschikking wordt gesteld aan FEBIAC en haar aangesloten leden.

Telkens werden deze initiatieven door de Privacycommissie teruggefloten.^{xxvii}

Niet in de eerste plaats omdat persoonsgegevens worden vrijgegeven. Maar veeleer omdat de overheid de fundamentele principes inzake transparantie, proportionaliteit en doelbinding niet meent te moeten toepassen. Er moeten niet noodzakelijk dammen worden opgeworpen om de stroom van persoonsgegevens te stuiten. Een consequente wetstoepassing is wat men in een rechtsstaat mag verwachten: het lijkt me niet onredelijk dat met een toename van gegevensstromen de burger adequaat geïnformeerd wordt aan welke overheden en derden zijn persoonsgegevens worden doorgegeven en voor welke doeleinden.

Hooggeachte Vergadering, wat ik hier net gezegd heb, duidt op een ongewenste tendens.

De Schepper kleeft de mens aan. De overheid lijkt hem uit te kleden. De bescherming van de privacy die de overheid nauw aan het hart zou moeten liggen staat in de praktijk onder druk. De persoonlijke levenssfeer die de overheid ons verschaft lijkt een schaamlapje ter verdoezeling van haar soms autoritaire trekken. Anders uitgedrukt, een klein dun vijgenblaadje is waarmee we ons tevreden moeten stellen, geen dikke 'frak.'

Wat is de eigenlijke reden voor de uitholling van het recht op de persoonlijke levenssfeer? Kan dit recht haar emancipatorisch potentieel nog vervullen?

De diepere reden voor de geschetste trend ligt mijns inziens niet in een vooropgesteld en perfide overheidsplan om gestalte te geven aan een autoritaire staat. Er is volgens mij geen kwade trouw aan de orde. Ik durf te stellen dat de oorzaak uiteindelijk bij het groeiende potentieel van de informatietechnologieën ligt die de machtsverhoudingen van alle maatschappelijke actoren hercalibreert.

Informatie creëert macht. We zouden kunnen spreken van 'info-macht.' In een maatschappij waar informatie welig circuleert vormt de informatietechnologie het ultieme middel om macht te verzamelen en te beheren. De waarschuwing van Foucault om de disciplinerende door de 'pastorale macht' indachtig te zijn blijft razend actueel in het informaticatijdperk. De pastoors van het informaticatijdperk zijn de moderne administraties en comités, de marketeers en andere maatschappelijke actoren die ons doen en laten op digitale netwerken profileren.

De informatietechnologie beïnvloedt onmiskenbaar onze perceptie van wat we privaat en publiek achten. Zij beïnvloedt onze perceptie van informationele privacy. Onze opvatting van wat we privacygevoelig achten wordt gedisciplineerd door het gemak van de aangeboden functies, de snelheid van gemaakte communicaties, de geboden efficiëntie.

We moeten kritisch blijven ten aanzien van schijndiscoursen die ons handelen beïnvloeden en normeren en de persoonlijke levenssfeer relativiseren. Schijndiscoursen zoals 'dat de netto-impact op de persoonlijke levenssfeer in algemene termen beperkt is indien men deze afzet tegen de enorme maatschappelijke vooruitgang, de administratieve efficiëntie, en de garantie (?) van de openbare veiligheid.'

Een ander populair schijndiscours waarin ik de stille werking van de info-macht meen te herkennen is de nadruk die soms wordt gelegd op het feit dat 'persoonsgegevens op zich niet gevoelig zijn gezien ze sowieso toch openbaar zijn.' Het privacygevoelig potentieel van informatie wordt geëvalueerd om het gebruik ervan te regelen. Een dergelijke benadering werd in het Verenigd Koninkrijk gevolgd door het Hof van Beroep in de *Durant-zaak*.^{xxviii} In deze zaak werden persoonsgegevens niet langer beschermingswaardig geacht indien ze niet intrinsiek privacybedreigend worden bevonden. Deze beslissing werd terecht door de Britse Privacycommissie en de Europese Commissie bekritiseerd. Het is duidelijk dat een dergelijke benadering het emancipatorisch potentieel besloten in het recht op zelfbepaling totaal miskent. In de informatiemaatschappij ligt het risico niet hoofdzakelijk in het privacygevoelig — of het direct schade-berokkenend — potentieel van het gebruik van persoonsgegevens.

Het risico ligt in de stille verzameling, de connectie en het hergebruik ervan die vrijheidsbeperkend kan zijn.

Dergelijke machtsverdoezelende discoursen houden de blik af van de uitoefening van de 'info-macht' en ontzenuwen elke kritiek. Indien we reeds aan het begin van het informatietijdperk hieraan toegeven dan is het hek van de dam. Dan wordt de burger met ogen open uitgekleed.

Hooggeachte Vergadering, we mogen geen duimbreed toegeven aan de cryptische afbouw van het recht op de persoonlijke levenssfeer. De fundamentele vrijheden waarvoor eeuwenlang is gevochten kunnen we niet met een muisklik ongedaan maken.

Ik wens een pleidooi te voeren om vast te houden aan de verworven vrijheden.

Het recht op de persoonlijke levenssfeer vormt daarbij in onze huidige informatiemaatschappij een essentiële hoeksteen ter verwezenlijking van de individuele vrijheid. Een miskennis van dit recht herleidt de burger tot enkele *bites* in een allesomvattend en onnipotent netwerk van artificiële intelligentie.

De administraties moeten hun verantwoordelijkheid opnemen. Dit is vooralsnog niet genoeg het geval. De klok kan niet worden teruggedraaid, de informatiemaatschappij schrijdt voort. Ze hoeft ook niet te worden teruggedraaid, maar belangrijke beslissingen die een impact kunnen hebben op de persoonlijke levenssfeer en de individuele vrijheden, zoals bijvoorbeeld de architectuur van informatienetwerken, dienen minstens democratisch te worden gelegitimeerd. Dit betekent dat ze dienen te worden onderworpen aan een volwaardig democratisch debat.

Vervolgens pleit ik niet noodzakelijk voor het blokkeren van informatiestromen als mirakelmedicijn. Dit zou naïef zijn. Ik pleit voor het transparant maken van gegevensstromen en het maximaliseren van controlerechten waar mogelijk. Het lijkt me redelijk dat een vrijgave van informatie door de burger moet worden afgewogen met een toename van controlerechten.

Ten slotte is een consequent privacybeleid van de overheid gewenst. Het buitenlands en het binnenlands beleid moeten consequent op mekaar worden afgestemd. Alle redelijkheid is zoek indien men de neus ophaalt voor andere landen en rechtsstelsels die het recht op de persoonlijke levenssfeer niet als een fundamenteel recht beschouwen doch in eigen land en streek de privacy van de burger laat inbinden.

Dit lijken me geen overdreven eisen voor een democratische rechtsstaat aan het begin van de 21^e eeuw.

Laten we in de informatiemaatschappij het ideaal van de paradijselijke toestand van onwetendheid levendig houden. Laten we ijveren voor een overheid die de burger zijn eigen stek laat. Die de fundamentele vrijheid van de burger respecteert. Die de persoonlijke levenssfeer niet aanwendt als vijgenblad ter verdoezeling van haar controlerende en autoritaire trekken, maar die de persoonlijke levenssfeer ten volle erkent.

Dan kunnen we in volle vrijheid in de tuin genieten van de warme middagwind, van de bijen en van de bomen, met onze laptop op de schoot.

Ik dank u voor uw aandacht.

Jan Dhont

-
- ⁱ Zie hieromtrent H. ARENDT, *Condition de l'homme moderne*, Calmann-Lévy, 1961, p. 61 e.v.
- ⁱⁱ S. GUTWIRTH, *Waarheidsaanspraken in recht en wetenschap*, VUB-PRESS, Brussel, 1993, p. 617.
- ⁱⁱⁱ J. LOCKE, *Two Treatises of Government* (1690).
- ^{iv} N. ELIAS, *Über den Prozess der Zivilisation, Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen* (2 Vol.), Frankfurt am Main, Suhrkamp, 1979 (1969), I. 163.
- ^v F. MORTIER, *Waarom privacy belangrijk is, een sociogenetisch standpunt, in Het recht op privacy en de sluiers van het recht*, Kluwer Rechtwetenschappen, Antwerpen, p. 135.
- ^{vi} F. MORTIER, *I.c.*, p. 134.
- ^{vii} F. MORTIER, *I.c.*, p. 117-144.
- ^{viii} F. MORTIER, *I.c.*, p. 128; M. FOUCAULT, *Surveiller et punir – naissance de la prison*, Gallimard, 360 p.
- ^{ix} WARREN and BRANDEIS, 'The Right To Privacy', *Harvard Law Review*, December 15 1890, Vol. IV, No. 5
- ^x R.S. SURTEES, *Hillingdon Hall*, 1854, chap. 33, cit. aangehaald in J.B. YOUNG (ed.), *Privacy*, John Wiley & Sons. Ltd., Malta, 1978, p. 3.
- ^{xi} Serge Gutwirth formuleert het als volgt: 'Er bestaat [...] geen definieerbare, noch ontologische "private sfeer" rond het individu welke beschermd zou worden door een absoluut en onvervreemdbaar recht. [...] De schendingen van de privacy zijn geen aantastingen van een "autistisch" subjectief recht, maar van de vrijheid van het individu om relaties met anderen te beleven zoals het [dat] wenst.' - S. GUTWIRTH, *o.c.*, p. 1417.
- ^{xii} In die zin is het een 'liberty' onder de vier-deling door W.H. HOHFELD uitgewerkt. Als "vrijheid" impliceert het recht op privacy dat anderen geen recht hebben om bepaalde handelingen te stellen.
- ^{xiii} D. SPIELMANN, 'Obligations positives et effet horizontal des dispositions de la Convention', in F. SUDRE ed., *L'Interprétation de la Convention européenne des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1998 (133), 136.
- ^{xiv} Het recht tot gegevensbescherming is momenteel niet expliciet in onze grondwet ingeschreven (dit is bijvoorbeeld wel het geval in Nederland, zie Artikel 10 van de Nederlandse Grondwet). Niettemin wijzen de Europese en Belgische jurisprudentie op de toekenning van specifieke grondrechtelijke bescherming aan het recht op gegevensbescherming op grond van resp. artikel 8 EVRM en artikel 22 van de Grondwet.
- ^{xv} J. ELLUL, *Le bluff technologique*, Hachette, 1988, 748 p.
- ^{xvi} L. LESSIG, *The Architecture of Privacy*, p. 1, te consulteren op: http://cyber.law.harvard.edu/works/lessig/architecture_priv.pfd
- ^{xvii} H.P. LEWIS, *Forget Big Brother*, NYT 19 maart 1998, p. E1, aangehaald in L. LESSIG, *I.c.*, p. 8.
- ^{xviii} Ph. GORDON, *Workplace Privacy Counsel – Is 'Microchipping' Employees Ever A Viable Option?*, October 3, 2007.

---

^{xix} De vraag om persoonsgegevens beschikbaar te stellen neemt ook toe tussen private actoren. Getuige hiervan is de recente opinie van advocaat-generaal *Kokott* in de zaak *Promusicae t. Telefonica de Espana* (Opinie van 18 juli 2007, *Zaak C-275/06*) waarbij een vzw die muziekproducenten en uitgevers vertegenwoordigt, de provider *Telefonica* verzocht om namen en adressen te bekomen van betrokkenen in de context van een burgerrechtelijke procedure inzake schending van auteursrechten. Alhoewel de advocaat-generaal de vrijgave van de persoonsgegevens *in casu* onwettig acht wijst een dergelijke vraagstelling op een toenemende druk om gegevens vrij te geven.

^{xx} WashingtonPost.com, September 7, 2007.

^{xxi} Gevoegde zaken C-317/04 en C-318/04.

^{xxii} Opinion 5/2007 on the follow-up agreement between the European Union and the United States of America on the processing and transfer of passengers name record (PNR) data by air carriers to the United States Department of Homeland Security concluded in July 2007.

^{xxiii} COM(2005)475 van 4 oktober 2005.

^{xxiv} De bevoegdheden van de Belgische inlichtingen- en veiligheidsdiensten om privé- en telecommunicatie te onderscheppen worden langzaam maar zeker uitgebreid in naam van de openbare veiligheid. Dit gebeurde bijvoorbeeld nog bij de Wet van 3 april 2003 (*B.S.* van 12 mei 2003), en dit ondanks de kritiek van de Privacycommissie die terecht meende dat de wettekst niet voldeed aan de klaarheids- en noodzakelijkheidsvereisten van de *Malone* en *Klass* arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. De wettekst maakt gewag van het onderscheppen, het afluisteren, het kennismaken of het opnemen voor vage en brede finaliteiten zoals 'om redenen van militaire aard' dan wel 'om redenen van veiligheid en bescherming van onze troepen en van onze onderdanen die in het buitenland gevestigd zijn' zonder verdere specificaties. Onze wetgever getrooste zich niet de minste moeite om met de richtlijnen van de Privacycommissie rekening te houden...

^{xxv} D. DE BOT, *Privacybescherming bij e-government in België*, p. 67 e.v.

^{xxvi} Bovendien moeten vragen gesteld worden omtrent de neutraliteit van sommige leden van de Privacycommissie. Kan het dat de voorzitter van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, die tevens vast lid is van de Privacycommissie pleit voor de doorvoering van een algemeen identificatienummer? En dit terwijl de impact op de persoonlijke levenssfeer niet min is. In Duitsland is een universeel identificatienummer bijvoorbeeld bij Grondwet verboden. Een standpunt dat het belang van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid dient maar tegengesteld is aan dat van de Privacycommissie?

^{xxvii} Advies betreffende het ontwerp van koninklijk besluit betreffende het commercieel hergebruik van publieke gegevens van de Kruispuntbank van Ondernemingen, Advies nr. 36/2006 van 6 september 2006 en advies betreffende het voorontwerp van wet houdende de oprichting van een authentieke bron van voertuiggegevens, Advies nr. 42/2006 van 18 oktober 2006.

^{xxviii} Durant [2003] EWCA Civ 1746.